TARBIYA JARAYONIDA OILA VA TA’LIM MUASSASALARI HAMKORLIGINING RAQAMLI SHAKLLARI

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika Istituti

4- bosqich talabasi – Ulug’berdiyeva Sevara

Аннотация: Mazkur maqolada tarbiya jarayonida oila va ta’lim muassasalari o‘rtasidagi hamkorlikning ahamiyati hamda uni zamonaviy raqamli texnologiyalar orqali tashkil etish masalalari yoritilgan. Raqamli platformalar, onlayn muloqot vositalari va innovatsion yondashuvlarning tarbiyaviy jarayonga ta’siri tahlil qilingan.

Annotation: This article examines the importance of cooperation between families and educational institutions in the process of upbringing, as well as the organization of this collaboration through modern digital technologies. It analyzes the impact of digital platforms, online communication tools, and innovative approaches on the educational process.

Annotatsiya: В данной статье рассматривается значение сотрудничества между семьёй и образовательными учреждениями в процессе воспитания, а также вопросы его организации с использованием современных цифровых технологий. Проанализировано влияние цифровых платформ, онлайн-средств коммуникации и инновационных подходов на воспитательный процесс.

Kalit so‘zlar: tarbiya, oila, ta’lim muassasasi, hamkorlik, raqamli texnologiyalar, onlayn platforma, pedagogika.

Keywords: Upbringing, family, educational institution, cooperation, digital technologies, online platform, pedagogy.

Ключевые слова: воспитание, семья, образовательное учреждение, сотрудничество, цифровые технологии, онлайн-платформа, педагогика.

Kirish

Hozirgi kunda Jahon miqyosida ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, uni xalqaro standartlar asosida rivojlantirish va raqamli transformatsiya jarayonlarini jadallashtirish jahon siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylangan. Raqamli texnologiyalarning jadal sur’atlar bilan rivojlanishi jamiyat hayotining barcha sohalariga, xususan, tarbiya va ta’lim jarayonlariga ham chuqur kirib bormoqda.

Bugungi globallashuv sharoitida barkamol avlodni tarbiyalash, ularning intellektual salohiyatini yuksaltirish va ma’naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirishda oila hamda ta’lim muassasalari o‘rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar vositasida mazkur hamkorlikni yangi bosqichga olib chiqish, tezkor va samarali muloqotni yo‘lga qo‘yish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

So‘nggi yillarda mamlakatimizda raqamli ta’lim muhitini yaratish, elektron kundalik va jurnallar, masofaviy ta’lim platformalari, mobil ilovalar hamda onlayn muloqot vositalarini joriy etish borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan ta’lim jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng tatbiq etish bo‘yicha qator normativ-huquqiy hujjatlar va amaliy loyihalar hayotga tatbiq etilmoqda.

Shu bilan birga, ota-onalar va pedagoglar o‘rtasidagi an’anaviy hamkorlik shakllari (yig‘ilishlar, individual suhbatlar, yozma axborotlar) zamonaviy raqamli vositalar bilan boyitilmoqda. Elektron platformalar orqali o‘quvchilarning o‘zlashtirishi, davomat ko‘rsatkichlari, xulq-atvori va ijtimoiy faolligi haqida tezkor

ma’lumot almashish imkoniyati yaratilmoqda. Bu esa tarbiya jarayonida uzviylik, tizimlilik va shaffoflikni ta’minlashga xizmat qiladi.

Biroq raqamli hamkorlikni yo‘lga qo‘yishda qator muammolar ham mavjud: ayrim ota-onalarning raqamli savodxonlik darajasi yetarli emasligi, axborot xavfsizligi masalalari, pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish zarurati shular jumlasidandir. Shuning uchun oila va ta’lim muassasalari hamkorligining raqamli shakllarini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan o‘rganish, mavjud tajribani tahlil qilish hamda takomillashtirish yo‘llarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur bitiruv malakaviy ishining dolzarbligi shundaki, unda tarbiya jarayonida oila va ta’lim muassasalari hamkorligining raqamli shakllari, ularning samaradorligi, afzalliklari va muammolari tizimli ravishda tahlil qilinadi hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bu esa ta’lim sifatini oshirish, yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash va raqamli jamiyat talablariga mos kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Asosiy qism: Tarbiya – bu shaxsning ijtimoiy, ma’naviy, axloqiy va kasbiy kamolotini ta’minlashga xizmat qiluvchi uzluksiz, tizimli va maqsadga yo‘naltirilgan jarayondir. Tarbiya jarayoni jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri bo‘lib, shaxsning jamiyatdagi o‘rnini belgilaydi, uning fuqarolik pozitsiyasi, kasbiy kompetensiyasi va ijtimoiy mas’uliyatini shakllantiradi. Ayniqsa, globallashuv sharoitida yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalash dolzarb pedagogik muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shaxs tarbiyasida ikki asosiy ijtimoiy institut — oila va ta’lim muassasasi yetakchi rol o‘ynaydi. Oila bolaning birlamchi ijtimoiylashuv muhiti bo‘lib, unda dastlabki axloqiy me’yorlar, qadriyatlar tizimi, xulq-atvor ko‘nikmalari shakllanadi.

Ta’lim muassasasi esa mazkur jarayonni ilmiy-pedagogik asosda davom ettiradi, tizimlashtiradi va chuqurlashtiradi. Shu bois oila va ta’lim muassasalari hamkorligi tarbiyaviy jarayonning samaradorligini ta’minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Oliy ta’lim muassasasida talaba-yoshlarning dunyoqarashi, mustaqil fikrlashi, ijtimoiy faolligi va kasbiy tayyorgarligi shakllanishida oilaviy muhitning ta’siri sezilarli darajada namoyon bo‘ladi. Talabaning ma’naviy barqarorligi, mas’uliyat hissi, mehnatsevarligi va maqsadga intiluvchanligi ko‘p jihatdan oiladagi tarbiya modeliga bog‘liqdir.

Agar oila va universitet o‘rtasida pedagogik jihatdan asoslangan, tizimli hamkorlik yo‘lga qo‘yilgan bo‘lsa, talaba shaxsining har tomonlama rivojlanishi ta’minlanadi. Pedagogik nuqtai nazardan, hamkorlik – bu ikki tomonning umumiy maqsad yo‘lida o‘zaro mas’uliyat, ishonch va hamjihatlik asosida faoliyat yuritishidir. Oila va ta’lim muassasalari o‘rtasidagi hamkorlik quyidagi vazifalarni amalga oshirishga xizmat qiladi:

- talaba-yoshlarning ma’naviy-axloqiy kamolotini ta’minlash;
- salbiy ijtimoiy ta’sirlarning oldini olish;
- ijtimoiy faollik va fuqarolik mas’uliyatini shakllantirish;
- kasbiy yo‘naltirish va shaxsiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash;
- milliy va umuminsoniy qadriyatlarni mustahkamlash.1

Ijtimoiy-pedagogik jihatdan qaraganda, oila va ta’lim muassasasi hamkorligi yoshlarni ijtimoiy muhitga moslashtirish, ularni jamiyat talablariga tayyorlash jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bugungi kunda yoshlar turli axborot oqimlari, ommaviy madaniyat va ijtimoiy tarmoqlarning ta’siri ostida

1 . O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi farmoni

shakllanmoqda. Bunday sharoitda tarbiyaviy jarayonni yagona yo‘nalishda olib borish zarurati yanada ortadi.

Hamkorlikning samaradorligi bir necha pedagogik shart-sharoitlarga bog‘liq:

1. **Maqsadning mushtarakligi** – oila va ta’lim muassasasining tarbiyaviy maqsadlari bir-biriga mos va uyg‘un bo‘lishi lozim.
2. **Axborot almashinuvi tizimining mavjudligi** – talabaning rivojlanishi, xulqi va o‘quv faoliyati haqida muntazam muloqot.
3. **O‘zaro hurmat va ishonch muhiti** – pedagog va ota-onalar o‘rtasida konstruktiv muloqot.
4. **Hamkorlikning tizimliligi va uzluksizligi** – epizodik emas, balki rejalashtirilgan faoliyat.2

Shuningdek, zamonaviy pedagogika oila va ta’lim muassasalari hamkorligini subyekt-subyekt munosabatlari asosida qurishni tavsiya etadi. Ya’ni ota-onalar faqat nazorat qiluvchi emas, balki tarbiyaviy jarayonning faol ishtirokchisi sifatida qaralishi zarur. Bu yondashuv talabaning o‘zini erkin, qo‘llab-quvvatlangan va ijtimoiy jihatdan himoyalangan his etishiga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, tarbiya jarayonini faqat ta’lim muassasasi zimmasiga yuklash yetarli emas. Oila bilan uzviy, tizimli va pedagogik asoslangan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish talaba-yoshlar tarbiyasining samaradorligini oshiruvchi, ularning barkamol shaxs sifatida shakllanishini ta’minlovchi muhim omildir. Mazkur hamkorlik jamiyat taraqqiyoti, milliy qadriyatlarning davomiyligi hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlash jarayonida strategik ahamiyat kasb etadi.

Tarbiya tushunchasining pedagogik mohiyati

2 O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.

Pedagogik manbalarda tarbiya shaxsning ongli faoliyati, ijtimoiy tajribani o‘zlashtirishi va ijtimoiy munosabatlar tizimiga kirishi bilan bog‘liq jarayon sifatida talqin etiladi. Tarbiya jarayoni quyidagi xususiyatlarga ega:

- **maqsadlilik** – tarbiya aniq belgilangan maqsadga yo‘naltiriladi;
- **tizimlilik** – tarbiyaviy ishlar bir-biri bilan uzviy bog‘langan holda amalga oshiriladi;
- **uzluksizlik** – shaxs tarbiyasi hayot davomida davom etadi;
- **ijtimoiylik** – tarbiya ijtimoiy muhit bilan bog‘liq;
- **ikki tomonlama ta’sir** – tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o‘rtasidagi o‘zaro munosabat.

Oliy ta’lim bosqichida tarbiya jarayoni nafaqat axloqiy sifatlarni, balki kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan. Masalan, tyutorlik tizimi orqali talabalarga nafaqat akademik, balki ma’naviy va psixologik ko‘mak beriladi.

2. Oila – tarbiyaning birlamchi ijtimoiy muhiti

Oila shaxs tarbiyasining birlamchi ijtimoiy muhitidir. Farzandning ma’naviy-axloqiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishida ota-onaning dunyoqarashi, qadriyatlari, xulq-atvori bevosita ta’sir qiladi.

O‘zbekiston Respublikasining 2023-yilda yangi tahrirda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida oila jamiyatning asosiy bo‘g‘ini sifatida e’tirof etilgan va davlat uning mustahkamlanishiga ko‘maklashishi ta’kidlangan.

Oilada shakllanadigan asosiy tarbiyaviy omillar:

1. Ma’naviy-axloqiy qadriyatlar;
2. Mehnatsevarlik;
3. Hurmat va mas’uliyat;

4. Milliy an’ana va urf-odatlarga sodiqlik;
5. Ijtimoiy munosabatlar madaniyati.

Talaba-yoshlar oliy ta’lim muassasasida tahsil olayotgan davrda ham oila bilan muntazam aloqada bo‘lishi muhimdir. Masalan, ota-onalar elektron platformalar orqali talabaning akademik va tarbiyaviy holatini kuzatishi mumkin.3

3. Ta’lim muassasasi – ijtimoiylashuv va kasbiy shakllanish muhiti

Institut shaxsning ijtimoiy va kasbiy shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Bu yerda talaba nafaqat bilim oladi, balki ijtimoiy tajriba orttiradi, jamoa bilan ishlash ko‘nikmasini shakllantiradi, mustaqil qaror qabul qilishni o‘rganadi.

Ta’lim to‘g‘risidagi Qonunda ta’limning asosiy maqsadi sifatida barkamol, raqobatbardosh va ma’naviy yetuk shaxsni shakllantirish belgilangan.4

Respublika miqyosidagi tashkilot vazirliklarga O‘zbekiston Respublikasida tarbiyaviy faoliyat quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshiriladi:

- Ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar;
- Ijtimoiy loyihalar;
- Sport va madaniy tadbirlar;
- Psixologik-pedagogik maslahat ishlari;
- Tyutorlik tizimi orqali individual yondashuv.

4. Oila va ta’lim muassasalari hamkorligining pedagogik ahamiyati

3 O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta’limni raqamlashtirishga oid qarorlari.

4 Ishmuhamedov R.J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2019.

Oila va universitetning uzviy hamkorligi tarbiya jarayonining izchilligini ta’minlaydi. Agar oila va ta’lim muassasasida qo‘yilayotgan talablar o‘zaro mos bo‘lsa, talabaning shaxsiy rivojlanishi barqaror kechadi.

Hamkorlikning pedagogik ahamiyati quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

1. Tarbiyaviy ta’sirning birligi ta’minlanadi.
2. Talabaning xulq-atvori ustidan tizimli nazorat o‘rnatiladi.
3. Muammolarni erta aniqlash va bartaraf etish imkoniyati yaratiladi.
4. Shaxsiy yondashuv kuchayadi.
5. Tarbiyaviy ishlar samaradorligi oshadi.

Masalan, Denov tadbirkorlik va pedagogika institutida (DTPI) ota-onalar bilan muntazam onlayn uchrashuvlar va elektron kundalik tizimi orqali talabalarning tarbiyaviy faoliyati kuzatiladi. Bu tizim o‘quv jarayonida yuzaga keladigan muammolarni erta aniqlashga imkon beradi.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, tarbiya jarayoni pedagogika fanining markaziy kategoriyalaridan biri bo‘lib, u shaxsni ijtimoiy hayotga tayyorlash, ma’naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirish hamda jamiyat talablariga mos ravishda kamol toptirish jarayonini anglatadi.

Pedagogika nazariyasida tarbiya tushunchasi shaxsni har tomonlama rivojlantirish bilan bog‘liq murakkab va ko‘p qirrali jarayon sifatida talqin etiladi. “Pedagogik atamalar lug‘ati”da tarbiya – bu shaxsda ma’lum maqsad asosida ijtimoiy tajriba, qadriyat va normalarni shakllantirish jarayoni sifatida izohlanadi (R.X. Djurayev va boshqalar).

Shuningdek, R.G‘. Safarova va R.H. Jo‘rayev tomonidan tayyorlangan “Pedagogika ensiklopediya”da tarbiya ijtimoiy ong va xulq-atvorni shakllantirishga qaratilgan maqsadli pedagogik faoliyat sifatida ta’riflanadi. Bu ta’rifdan ko‘rinadiki, tarbiya jarayoni nafaqat bilim berish, balki ijtimoiy munosabatlarni shakllantirishni ham o‘z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi farmoni

2.O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.

3.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta’limni raqamlashtirishga oid qarorlari.

4.Ishmuhamedov R.J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2019.